

Ірина Галушчак,

кандидат економічних наук,
викладач кафедри обліку і аудиту,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Iryna Galushchak,

Ph.D. in Economics., lecturer in Department of
accounting and auditing,
Precarpathian National University by V.Stefanyk
(Ivano-Frankivsk)

УДК: 332.145

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

MECHANISMS OF COMPETITIVENESS IN THE CARPATHIAN REGION

В статті розглядаються механізми реалізації конкурентоспроможності Карпатського регіону. Для досягнення кращих показників необхідне вдосконалення або розробка нової активної стратегії регіону з пріоритетами інноваційних і високотехнологічних галузей промисловості, співпраці із зарубіжними країнами та іншими регіонами України.

Ключові слова: Карпатський регіон, стратегічні цілі, конкурентоспроможність.

The paper discusses mechanisms of competitiveness in the Carpathian region. For best performance you need to improve or develop a new strategy for the active region of the priorities of innovative and high-tech industries, cooperation with foreign countries and other regions of Ukraine.

Keywords: Carpathian region, strategic goals, competitiveness.

В статье рассматриваются механизмы реализации конкурентоспособности Карпатского региона. Для достижения лучших показателей необходимо совершенствование или разработка новой активной стратегии региона с приоритетами инновационных и высокотехнологических отраслей промышленности, сотрудничества с зарубежными странами и другими регионами Украины.

Ключевые слова: Карпатский регион, стратегические цели, конкурентоспособность.

Постановка проблеми. Відкритість економіки і глобальна конкуренція визначають необхідність створення регіонам умов для забезпечення їх конкурентоспроможності, залучення інвестицій, інновацій, робочої сили та інших чинників виробництва. Внаслідок цього регіон повинен реалізовувати проактивну поведінку в нестабільному і невизначеному зовнішньому середовищі, розробляти і впроваджувати стратегічні цілі і стратегії свого розвитку, тобто здійснювати стратегічне управління.

Необхідність визначення стратегічних цілей в регіональних концепціях, стратегіях, програмах розвитку, в практиці цільового формування складових економічної політики, оцінки ефективності державного управління свідчить про посилення довгострокового цільового аспекту керованого розвитку регіону. Віддзеркалення різних інтересів в стратегічних цілях регіону і забезпечення на цій основі суспільної підтримки стає важливим чинником регіонального розвитку.

Національні і регіональні аспекти формування стратегічних цілей розвитку розглянуто у працях таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як У. Айзард, Р. Акофф, І.С. Благун, З.С. Варналій, А.Л. Гапоненко, В.М. Геєць, Т.В. Голюкова, А.Г. Гранберг, Х. Дейлі, М.І. Долішній, М.В. Жук, І.Т. Зварич, Н.Я. Калюжнова, В.Ю. Керецман, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, В.Н. Лексин, Р.М. Нижегородцев, У. Оутс, Ю.К. Перский, Д.Ф. Скрипнюк та ін. Проте, низка питань, пов'язаних з нечітким формулюванням цілей, їх слабкою структуризацією і взаємозв'язком за рівнями управління, недостатнім узгодженням між собою, все ще не знайшли належного відображення в наукових працях.

Мета статті – розкрити та обґрунтувати механізми реалізації конкурентоспроможності регіону.

Виклад основного матеріалу. Конкурентоспроможність регіону – це властивість регіону як економічної системи функціонувати і розвиватися в ринковому середовищі, ефективно забезпечувати процеси відтворення людини, благ і регіонального потенціалу, яка може бути відображена в різних аспектах і на різних рівнях дослідження.

Враховуючи те, що економічні процеси протікають єдиним потоком тобто процеси є замкнутими результатами конкурентоспроможності, які часто стають її чинниками, а чинники знову впливають на результати. Враховуючи це, можливий розгляд декількох аспектів конкурентоспроможності.

Тепер розглянемо факторний аспект конкурентоспроможності регіону.

В сучасній економіці конкурентоспроможність визначається знаннями і інноваціями, які підвищують її значення. В цьому випадку адекватна роль держави полягає в тому, що вона виступає в ролі каталізатора, тобто вона повинна надихати – або навіть підштовхувати – компанії до підвищення своїх прагнень і руху до більш високих рівнів конкуренції [5].

В рамках задачі формування чинників конкурентоспроможності регіону це поняття може розглядатися як здатність створювати умови для стійкого розвитку території шляхом стимулювання і впливу на чинники конкурентоспроможності. Під чинником конкурентоспроможності будемо розуміти рушійну силу цього явища, що визначає його характер або окремі риси [4].

Розвиток регіонів залежить від всіх елементів ринку і, в першу чергу, від конкуренції фірм. Але конкурентні переваги фірм функціонують в умовах їх існування.

Роль регіону в створенні конкурентних переваг фірми можна досліджувати за чотирма взаємозв'язаними напрямками (чинниками, детермінантами), що утворюють регіональний ромб: параметри чинників; умови попиту; споріднені і підтримуючі галузі; стратегії фірм, їх структура і суперництво.

У свою чергу кожна із детермінант аналізується за певними параметрами, які мають вплив на конкурентну перевагу регіону.

Так, наприклад, чинники і умови виробництва формуються за рахунок кваліфікованих кадрів, капіталу, наукових знань, економічної інформації, інфраструктура галузей (транспорт, телекомунікації), інфраструктура ринку, інвестиційного клімату. Конкурентні переваги одержують фірми в тих регіонах, які дозволяють швидко створити і накопичити певні ресурси (персонал з вузькою спеціалізацією, інфраструктуру специфічних типів, бази даних в певних областях знання); де є доступна інформація про потребу в товарах і технологія; де є спеціальні НДІ і КБ, технополіси, венчурний капітал, тощо.

Другий детермінант – попит на внутрішньому ринку – характеризується структурою внутрішнього попиту, його обсягом і характером, механізмами передачі переваг внутрішнього ринку на закордонний. Найважливішими властивостями внутрішнього попиту є ті, які забезпечують початковий стимул для інвестування і впровадження інновацій, достатніх для успішної конкуренції в галузі.

Третім важливим детермінантом, що визначає переваги в галузі, є наявність галузей-постачальників або суміжних галузей, які самі є конкурентоздатними на національному і світовому ринках. Конкурентоспроможність прямо залежить від кооперації регіональних виробництв, створення вертикально і горизонтально інтегрованих мереж (кластерів), інноваційно активних фірм. Регіону потрібні не просто інвестиції, а капітальні вкладення в нові галузі, які підвищують значення мультиплікатора і акселератора, створюють синергетичний ефект і знижують регіональні ризики.

Четвертим детермінантом, що визначає конкурентоспроможність регіону, є стратегії розвитку регіону і конкуруючих фірм, рівень їх менеджменту. Рівень управління, набуває визначеного значення для підвищення конкурентоспроможності економічних систем різного рівня. На регіональному рівні управління наповнюється новим змістом, оскільки глобальна конкуренція і дії дилерів міжнародних компаній на регіональному ринку обмежують можливість дії регіональної влади і менеджменту компанії.

Розглянемо конкурентоспроможність регіону в результатному аспекті.

Регіон як організаційна система повинен ефективно виконувати свої цільові функції (призначення, місію) в зовнішньому і внутрішньому середовищі. В умовах конкуренції ця властивість економічної системи може бути охарактеризована конкурентоспроможністю.

В результатному аспекті конкурентоспроможність будь-якого об'єкту, включаючи регіон і його складові елементи, означає здатність виконувати свої функції (призначення, місію) з необхідною якістю і вартістю в умовах конкурентного ринку, тобто здатність ефективно функціонувати на ринку, в зовнішньому середовищі.

Функції регіону, як показали попередні дослідження, визначаються інтересами основних носіїв цілей регіону: населення, ділової спільноти (бізнесу), держави (органів управління), а також потребами інших забезпечуючих підсистем або елементів регіональної системи: інфраструктури, інститутів, безпеки, екології регіону. В результаті інтегральна, загальна конкурентоспроможність регіону залежить від її складових: конкурентоспроможності населення (трудових ресурсів, громадянського суспільства), конкурентоспроможності бізнесу (економіки, ділової конкурентоспроможності), конкурентоспроможності органів управління, а також конкурентоспроможності інфраструктури, інститутів, безпеки і екології регіону. Таким чином, конкурентоспроможність регіону в цілому інтегрує конкурентоспроможності утворюючих регіональну систему елементів: соціальну, економічну, управлінську, інституційну, безпеки, екологічну конкурентоспроможності регіону.

Тому, виходячи з результатного аспекту, можна дати визначення складових елементів конкурентоспроможності регіону. Так, економічна конкурентоспроможність означає здатність регіону створювати умови ефективного функціонування регіональної економіки; соціальна конкурентоспроможність – це здатність регіону створювати умови для ефективного функціонування соціальної підсистеми, тощо.

Регіон займає середнє положення (мезорівень) в ієрархії економічних систем і поєднує властивості макросистеми, мезосистеми і мікросистеми. Тому конкурентоспроможність регіону може досліджуватися на макrorівні, мезо-рівні і мікrorівні.

Конкурентоспроможність регіону – це обумовлений економічними, соціальними, політичними, екологічними та іншими чинниками стан регіону і його окремих підсистем, галузей, товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, що відображається через показники (індикатори), що адекватно характеризують такий стан і його динаміку.

Це поняття включає різні рівні конкурентоспроможності регіону: макро-, мезо- і мікрорівень. На макрорівні конкурентоспроможність регіону розглядається в цілому за територіальним утворенням (інтегрована конкурентоспроможність) або за її складовими (економічна конкурентоспроможність, соціальна, управлінська та інші) і може використовуватися для міжрегіональних зіставлень як усередині країни, так і з іншими країнами. На мезорівні конкурентоспроможність регіону аналізується за її внутрішньорегіональними складовими: територіальними комплексами, секторами економіки, галузями. На мікрорівні конкурентоспроможність регіону досліджується за конкретними типами і сегментами ринків, за окремими товаровиробниками і групами товарів, за внутрігалузевими утвореннями. На мікрорівні економічна конкурентоспроможність регіону – це, перш за все, здатність регіональних виробників продавати свої товари, збільшувати або зберігати частки на внутрішніх і зовнішніх ринках, достатні для розширення і розвитку компаній, для зростання рівня життя в регіоні, для підтримки сильної і ефективною держави.

Конкурентоспроможність регіону може аналізуватися і в інших аспектах. При врахуванні чинника часу може розглядатися поточна і перспективна конкурентоспроможність, при врахуванні типу поведінки регіону як економічного суб'єкта – тактична і стратегічна конкурентоспроможність. Розглянемо визначення цих видів конкурентоспроможності, зважаючи на те, що регіон одночасно може бути і суб'єктом, і об'єктом формування конкурентоспроможності.

Поточна (фактична) конкурентоспроможність характеризує фактичний (наявний) стан суб'єкта (об'єкта) в теперішній момент часу. Перспективна конкурентоспроможність відображає можливий (прогнозований, майбутній) стан суб'єкта (об'єкта) в перспективний момент часу.

Тактична конкурентоспроможність означає стан суб'єкта при інерційному розвитку і пасивній поведінці. Стратегічна конкурентоспроможність виражає стан суб'єкта (об'єкта) з погляду можливості досягнення ним стратегічних цілей розвитку при активній (проактивній) поведінці. Стратегічна конкурентоспроможність регіону означає здатність до своєчасних і повноцінних змін внутрішнього і зовнішнього середовища, що забезпечують ефективне досягнення цілей розвитку. Вона пов'язана з можливістю регіону ефективно створювати нові функції, товари, послуги, виготовляти старі з новою якістю, на новому технологічному рівні і забезпечувати розвиток регіону на інноваційній, інтенсивній основі.

Таким чином, конкурентоспроможність регіону є складним, багатограним поняттям, явищем і може розглядатися в різних аспектах:

- за елементами економічної системи: ресурсна, факторна, результативна, потокова, тощо;
- за рівнями економічної системи: макро-, мезо- і мікроконкурентоспроможність;
- за функціями (асpekтами, предметами дослідження): економічна конкурентоспроможність, соціальна, управлінська, інфраструктурна, інституційна, екологічна та інші види конкурентоспроможності;
- по відношенню до країни перебування: внутрішня і зовнішня конкурентоспроможність;
- за часом: поточна і перспективна конкурентоспроможність;
- за типом поведінки: тактична і стратегічна конкурентоспроможність.

Згідно з концепцією М. Портера розвиток конкурентоспроможності (як і країни в цілому) здійснюється по таких чотирьох стадіях: конкуренція на основі чинників виробництва; конкуренція на основі інвестицій; конкуренція на основі нововведень; конкуренція на основі багатства. Перші три стадії забезпечують економічне зростання, остання – застій і спад.

Найважливішою умовою стійкого розвитку конкурентних позицій регіону є регулююча роль держави. Основними функціями державних органів влади в області формування конкурентних переваг регіону повинні бути такі:

- організації і стимулювання досліджень в області підвищення конкурентоспроможності регіону;
- забезпечення активного пошуку нових форм правового регулювання умов, сприяючих формуванню і розвитку конкурентної переваги, вдосконаленню податкового, митного та інших видів державного регулювання економіки;
- проведення структурної політики і державної селективної підтримки конкурентоздатних виробництв;
- сприяння інтеграції і кооперації виробничих структур по технологічному ланцюжку, по ланцюжку цінностей тощо.

Реалізація цих задач може бути здійснена на основі науково обґрунтованої концепції або програми підвищення конкурентоспроможності регіону.

Висновок. Таким чином, регіон став суб'єктом економічного розвитку, що формує образ свого майбутнього (цілі) і шляху його (їх) досягнення (стратегії). Серединне положення регіону в ієрархії економічних систем об'єктивно визначає необхідність формування регіональних цілей трьох рівнів: макроекономічних як підсистеми національної економіки, мезоекономічних як регіональної системи, мікроекономічних в розрізі складових його елементів, що вимагає поєднання ієрархічних і партнерських принципів формування цілей. Внаслідок цього методичний підхід до формування стратегічних цілей повинен забезпечити створення багаторівневої системи цілей регіону, сформованої в двох взаємозв'язаних процесах: управлінському і організаційному, що реалізують відповідно ієрархію вертикалі влади і самоорганізацію суспільства.

1. Айзард У. Методы регионального анализа: введение в науку о регионах. – М.: Прогресс, 1966.
2. Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремленных системах / Р. Акофф, Ф. Эмери. – М.: Советское радио, 1984.
3. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география / Э.Б. Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 172 с.
4. Большой энциклопедический словарь / Главный редактор А.И. Прохоров. – М: Научное издательство «Большая российская энциклопедия». – СПб.: Норинт, 2004.
5. Портер М. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. – К.: Основи, 1998. – 390 с.